

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

МХОЯН Нателла Манвелівна

УДК 343.22

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.2.5>

У цій статті розглядається правова природа та зміст кримінальних покарань неповнолітніх у законодавстві зарубіжних країн, а також досліджується захист їх прав і свобод. Проблема кримінально-протиправної діяльності серед неповнолітніх є актуальною на глобальному рівні та вимагає уваги та дієвих заходів для профілактики та протидії цьому явищу. Стаття підкреслює необхідність того, щоб Україна, у своїй стрімкій інтеграції в міжнародну спільноту, відповідно адаптувала своє законодавство до міжнародних стандартів щодо здійснення правосуддя для неповнолітніх та використовувала ефективні практики, апробовані у світовій спільноті. Стаття підкреслює, що кожна країна, яка прагне забезпечити захист своїх неповнолітніх громадян, зокрема тих, хто порушив кримінальне законодавство, повинна реалізовувати міжнародно-правові акти у сфері відправлення правосуддя та запобігання кримінально-протиправної діяльності серед неповнолітніх. Особливий акцент робиться на тому, що кримінальне законодавство багатьох країн установлює мінімальний вік, нижче якого діти вважаються нездатними до порушення кримінального законодавства, і передбачає диференціацію та індивідуалізацію кримінальної відповідальності залежно від віку, ступеня тяжкості правопорушення та особливостей особистості неповнолітніх. Важливий аспект статті стосується призначення покарань, де, зокрема, наголо-

шується на необхідності захисту неповнолітніх від кримінального впливу. Для цього активно використовуються альтернативні форми покарань у вигляді кримінально-правових заходів, максимально обмежуючи застосування позбавлення волі.

Ключові слова: правове регулювання, кримінальна відповідальність неповнолітніх, законодавство зарубіжних країн, захист прав і свобод неповнолітніх, позбавлення волі.

Актуальність теми дослідження

Остаточне формування законодавства про кримінальну відповідальність неповнолітніх у більшості країн Європи відбулося у ХХ ст. Воно базується на основних міжнародних нормах-принципах, які містяться у таких міжнародних нормативно-правових актах: Конвенції про права дитини від 20.11.1989 р., Мінімальних стандартних правилах ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх від 29.11.1985 р.; Правилах ООН, які стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених свободи від 14.12.1990 р. тощо.

У більшості країн сучасного світу існуючий кримінально-правовий підхід до неповнолітніх правопорушників істотно відрізняється від того, що застосовується до дорослих. Ця відмінність обумовлена унікальними аспектами психологічного розвитку та соціального становлення молодих осіб, які вимагають не тільки каральних, але й виховних впливів. З урахуванням

цієї необхідності більшість країн визнали важливість включення норм щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх в окремий розділ кримінального права чи навіть у самостійну галузь кримінального законодавства. Цей підхід акцентує особливості кримінально-правового регулювання, де основний акцент робиться на виховних та профілактичних заходах, а не тільки на санкціях (покараннях).

Науковий інтерес становить сучасна практика встановлення законодавством зарубіжних країн віку особи, з якого можливе притягнення її до кримінальної відповідальності.

Аналіз досліджень і публікацій щодо обраної тематики

Загальновідомо, що науково обґрунтований розвиток законодавства будь-якої країни неможливий без врахування як позитивного, так і негативного досвіду інших держав. Повною мірою це стосується і кримінального законодавства України, розвиток і вдосконалення якого без використання порівняльного-правового методу є неможливим. Саме тому досвід іноземних держав щодо особливостей кримінального покарання неповнолітніх, окрім суто теоретико-пізнавального інтересу, має також сприяти вдосконаленню чинного кримінального законодавства України.

Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх за законодавством зарубіжних країн було розглянуто у наукових працях М. Андрусак, Ю. Жмур, Н. Мирошніченко, А. Соколова, О. Северин, М. Хавронюк, Н. Юзікова тощо.

Мета дослідження: порівняльно-правовий аналіз законодавства деяких зарубіжних країн щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх та оптимізації заходів кримінально-правового впливу щодо неповнолітніх.

Основний зміст дослідження

Неповнолітні мають такі ж права та свободи, як і дорослі, а також підвищені гарантії їх охорони та захисту з боку держави. Притягнення до кримінальної

відповідальності передбачає наявність в особи можливості усвідомлювати свої дії, керувати ними, співвідносити свої вчинки із загальноприйнятими нормами поведінки, простежувати причинно-наслідкові зв'язки між своїми діями і можливими наслідками. Природно, що така можливість виникає не з народження, а в міру соціалізації особи, її входження в суспільні відносини, освоєння нею соціального досвіду, іншими словами, особа повинна володіти певним комплексом загальних знань і навиків, що дозволяють правильно орієнтуватися й уміти поводитися в звичних, повсякденних життєвих ситуаціях [1, с. 17].

Зокрема, в Іспанії та країнах Латинської Америки у ХХ ст. вкоренилось поняття «кримінальне право неповнолітніх» («Derecho penal juvenile»). Такий підхід відповідає вимогам Мінімальних стандартних правил ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), правило 2.3 яких приписує «в межах кожної національної юрисдикції ... докласти зусиль для прийняття комплексу законів, правил і положень, які стосуються безпосередньо неповнолітніх правопорушників» [2].

Правозастосовна сторона призначення покарання неповнолітнім, які досягли віку кримінальної відповідальності, характеризується зокрема більш м'яким, лояльним підходом, а також можливістю застосування примусових заходів виховного характеру (заходів безпеки) щодо малолітніх (розділ XV КК України (ст. ст. 97-108 КК України).

Специфіка кримінально-правового регулювання стосовно неповнолітніх зумовлюється психофізіологічними особливостями цієї категорії осіб. Неповнолітні особи знаходяться у стадії формування та розвитку особистості, що робить їх більш сприйнятливими до зовнішнього впливу, як позитивного, так і негативного. Вплив, який відчуває на собі неповнолітня особа, значною мірою визначає її поведінку в майбутньому, у тому числі ймовірність вчинення нових кримінальних правопорушень. Тому засоби кримінально-правово-

го впливу щодо неповнолітніх мають бути спрямовані на максимальне врахування таких особливостей, виправлення неповнолітніх та запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень.

У рамках курсу на євроінтеграцію та гармонізацію українського законодавства з міжнародними стандартами, актуальним стає вивчення досвіду зарубіжних країн у сфері кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. У державах континентальної правової сім'ї особливості покарання неповнолітніх передбачені лише в кримінальних кодексах (держави СНД, Латвія, Литва) або як у кримінальних кодексах, так і в спеціальних законах (Італія, Нідерланди, Швейцарія), або лише в спеціальних законах. Наприклад, у Франції діє Ордонанс про відповідальність неповнолітніх правопорушників 1945 р., а у ФРН - Закон про суди для молоді 1953 р. (зі змінами 1961 р.) та Закон про відправлення правосуддя у справах неповнолітніх і щодо діянь, вчинених неповнолітніми (у редакції 1974 р.), у Швеції – Закон про соціальну службу 1980 р. та Закон про опіку над молоддю 1990 р. [3, с. 25].

У багатьох країнах світу закони передбачають особливі умови, за яких неповнолітні можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності й покарання. Деякі країни, такі як Болгарія, Киргизія та Литва, мають додаткові підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Інші, наприклад Албанія, Казахстан, Кувейт, Польща, передбачають додаткові підстави для звільнення від покарання. Вірменія, Грузія, Молдова, Таджикистан та Узбекистан мають закони, які дозволяють звільнити неповнолітніх як від відповідальності, так і від покарання. Важливо зазначити, що конкретні підстави для звільнення можуть істотно відрізнятися в різних країнах.

Відповідно до п. 2 ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р. та п. «а» ст. 37 Конвенції про права дитини смертні вироки не повинні виноситися за злочини, скоєні особами, молодшими за 18 років. Цю міжнародно-правову норму була прийнято більшістю

країн, у КК яких ще зберігається смертна кара. Нині лише 6 країн допускають застосування виключної міри покарання до осіб, що вчинили злочин у неповнолітньому віці (Демократична Республіка Конго, Іран, Нігерія, Пакистан, Саудівська Аравія, Судан). Китай унеможливив смертну кару для неповнолітніх правопорушників у 1997 році, США – лише у 2005 році.

Конвенція ООН про права дитини забороняє застосування довічного позбавлення волі без можливості звільнення. Резолюція XVII Міжнародного конгресу з кримінального права містить заклик виключити застосування цього покарання до неповнолітніх у будь-якій формі. У більшості держав застосування цього покарання до осіб молодше 18 років не допускається кримінальним законодавством (Азербайджан, Вірменія, Грузія, Казахстан, Молдова, Польща, Румунія, Туреччина, Україна, Фінляндія, арабські країни). У деяких країнах встановлено підвищений віковий поріг для застосування зазначеного покарання: 20 років (Австрія, Болгарія, Угорщина) або 21 рік (Македонія, Республіка Сербська). В Італії застосування до неповнолітніх довічного позбавлення волі визнано неконституційним. У деяких державах застосування довічного позбавлення волі до неповнолітніх не заборонено, і такі покарання реально призначаються (США, Великобританія, Сьєрра-Леоне, ПАР).

Хоча міжнародне право не прямо забороняє тілесні покарання для неповнолітніх, воно й не заохочує їхнє використання. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила, 1985), рекомендують утримуватися від таких покарань. Лише деякі країни, такі як Зімбабве, Катар та Судан, дозволяють тілесні покарання для неповнолітніх. У Катарі їх застосовують лише до хлопчиків віком від 17 до 20 років як альтернативу позбавленню волі. У Зімбабве тілесні покарання були визнані неконституційними в 1989 році, але поправка до Конституції 1992 року знову їх легалізувала. Важливо зазначити, що все більше країн визнають шкоду

тілесних покарань і вживають заходів для їх повної заборони.

Найбільш розповсюдженими видами покарань, що призначаються неповнолітнім особам, є позбавлення волі на певний термін та штраф. Як один з основних видів кримінальних покарань, позбавлення волі може застосовуватися до неповнолітніх практично у всіх державах, але цей вид покарання застосовується у виняткових випадках, коли інші заходи не є ефективними. У деяких країнах застосування позбавлення волі до неповнолітніх розглядається як виняткова міра (Македонія, Швеція). Міжнародне право не обмежує застосування позбавлення волі до неповнолітніх. Резолюція XVII Міжнародного конгресу з кримінального права містить заклик виключити застосування до неповнолітніх позбавлення волі на термін понад 15 років. Водночас більшість національних правових систем містить положення, спрямовані на скорочення максимального терміну позбавлення волі, застосовуваного щодо неповнолітніх. Цілком правильно зазначають науковці, що наразі гуманізація кримінальної політики стала загальносвітовою тенденцією [4, с. 18].

Узагальнюючи кримінальне законодавство зарубіжних країн у частині призначення неповнолітнім особам покарання у вигляді позбавлення волі, слід зазначити, що в більшості випадків встановлено обмеження максимально можливого терміну позбавлення волі цих осіб, таке покарання не застосовується до неповнолітніх, які вчинили злочини перших двох категорій за ступенем тяжкості, іноді не має значення, чи вчиняла особа кримінальне правопорушення раніше.

Також передбачено в зарубіжному законодавстві таке покарання, як арешт, його ще називають «короткочасне позбавлення волі» (Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргизія, Латвія, Литва, Німеччина, Узбекистан). Він часто застосовується з 14 років, наприклад, в Естонії, Литві та інших країнах. Цікавий підхід до застосування арешту передбачений у КК Естонії, а саме: неповнолітньому може призначатися арешт на строк до одного місяця у вільний

від навчання і роботи час з визначенням кількості днів арешту, відбувають його в календарному місяці. Відповідно до кримінального законодавства Іспанії арешт відбувається тільки у вихідні дні [5, с. 195]. У Голландії неповнолітнім як заміна основного покарання у вигляді ув'язнення або штрафу за злочин, чи штрафу за кримінальний проступок можуть бути призначені: громадські роботи; робота, яка сприяє відшкодуванню шкоди, заподіяної правопорушенням; відвідування навчальної програми. Додатковими покараннями є конфіскація і позбавлення водійських прав. Передбачені також такі заходи: ув'язнення в установу для молоді, конфіскація, позбавлення незаконно отриманих доходів і компенсація збитку. Згідно зі ст. 77g КК Голландії ці передбачені покарання, альтернативні санкції і заходи повинні бути призначені підліткам на заміну покарань, установлених санкціями за конкретне правопорушення.

Країни англо-американської правової сім'ї, а також деякі інші держави (Нікарагуа, Польща, Румунія, Туреччина, Філіппіни, Франція, Чилі, Естонія) допускають звільнення неповнолітніх від покарання, якщо в силу недоліків у психічному розвитку вони не в достатній мірі усвідомлювали характер і суспільну небезпеку злочину. У цьому випадку також можливе застосування виховних заходів.

Варто зазначити, що міжнародні норми спрямовані на пріоритетність освітніх, виховних, соціальних заходів над каральними із примусовою ізоляцією від суспільства [6, с. 18]. Тому важливим напрямом є зменшення карального впливу під час призначення кримінального покарання особам, що не досягли віку повноліття. Інститут примусових заходів виховного впливу існує в кримінальному законодавстві країн СНД і Балтії, колишніх республік Югославії, Албанії, Болгарії, Угорщини, В'єтнаму, Нідерландів, Румунії, Філіппін, Швеції, Ефіопії. У спеціальних законах про статус неповнолітніх такі заходи регламентуються в Німеччині, Єгипті, Іспанії, Кенії, Кувейті, Малі, Португалії, Франції, Швейцарії. І в спеціальному,

і в кримінальному законодавстві вони передбачені в Болгарії, Сербії та Естонії. За своєю правовою природою ці заходи трактуються неоднозначно. Зазвичай вони виступають однією з форм реалізації кримінальної відповідальності, крім покарання, проте в деяких країнах (країни СНД, крім Казахстану, Литва) вони виступають також альтернативою кримінальної відповідальності: законодавство цих держав допускає звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного впливу.

Система кримінального правосуддя Англії передбачає для неповнолітніх правопорушників не лише заходи, пов'язані з позбавленням волі, але й альтернативні покарання, зокрема наказ про нагляд. Суд може постановити, що засуджений буде жити в певному місті протягом визначеного періоду, займатися певною діяльністю, а також підкорятися іншим вказівкам наглядача. На неповнолітнього, який перебуває під наглядом, можуть покладатися й інші обов'язки, наприклад, знаходитися вдома в певні години (з 6 вечора до 6 ранку). Для неповнолітніх злочинців, які вже виповнилися 16 років, існує специфічний захід кримінально-правового впливу – надання безоплатних послуг суспільству. Це покарання може бути призначене за вчинення злочину, який карається тюремним ув'язненням. Суд визначає термін виконання неповнолітнім безоплатних робіт (від 40 до 120 годин). Важливо зазначити, що таке покарання може бути застосоване лише за згодою юного правопорушника.

Заходи виховного впливу, що застосовуються до неповнолітніх правопорушників, чітко визначені в законодавстві деяких країн (країни СНД, колишні республіки Югославії, Литва та інші). Серед таких заходів можуть бути:

– попередження або догана: цей метод використовується в країнах СНД, колишніх республіках Югославії, Німеччині, Болівії, Єгипті, Іспанії, Кувейті, Литві, Португалії, Румунії, Судані, Таїланді, Чилі та Естонії;

– вибачення перед потерпілим: законодавство Федерації Боснії і Герцеговини

та Малі зобов'язує юного правопорушника вибачитися перед потерпілим публічно або в іншій формі, визначеній судом;

– нагляд: неповнолітній може бути переданий під нагляд батьків, законних представників або відповідного державного органу. Ця практика поширена в країнах СНД і Балтії, колишніх югославських республіках, Англії, Німеччині, Болівії, Єгипті, Кувейті, Марокко, Монголії, Португалії, Сирії, Судані, Таїланді, Франції, Чилі та Естонії;

– відшкодування шкоди: суд може зобов'язати юного правопорушника відшкодувати шкоду, заподіяну злочином, або загладити її іншим чином. Цей захід використовується в країнах СНД, Англії, Федерації Боснії і Герцеговини, Бразилії, Венесуелі, Гватемалі, Гондурасі, Латвії, Литві, Малі, Коста-Ріці, Монголії, Нідерландах, Нікарагуа, Панамі, Парагваї, Уругваї, Швейцарії та Еквадорі;

– обмеження дозвілля: суд може накласти обмеження на те, як юний правопорушник проводить вільний час, або встановити інші вимоги до його поведінки. Ця практика поширена в країнах СНД, Англії, Єгипті, Іспанії, Македонії, Марокко, Португалії, Швейцарії, Венесуелі, Гондурасі та Сальвадорі. У Франції ця міра носить назву «контрольованої свободи»;

– передача в сім'ю: юного правопорушника можуть передати в сім'ю, яка підходить для його виховання. Цей захід використовується в Федерації Боснії і Герцеговини, Іспанії, Македонії, Португалії та Швейцарії;

– режим допомоги: неповнолітній може бути поміщений у режим допомоги, який передбачає підтримку та контроль з боку фахівців. Ця практика поширена в Португалії, Швейцарії, Сальвадорі та Уругваї;

– пробація: юний правопорушник може бути поставлений на пробаційний облік, що передбачає контроль з боку спеціальних органів. Цей захід використовується в Болівії, Бразилії, Венесуелі, Гватемалі, Гондурасі, Коста-Ріці, Нікарагуа, Перу, Сальвадорі та Еквадорі;

– навчально-виховний заклад: у деяких випадках юний правопорушник може бути направлений до навчально-виховного закладу. Ця практика поширена в країнах СНД і Балтії, колишніх югославських республіках, Албанії, Англії, Болгарії, Угорщині, В'єтнамі, Німеччині, Єгипті, Зімбабве, Іспанії, Кенії, Кувейті, Марокко, Португалії, Румунії, Сирії, Судані, Франції, Чилі, Швейцарії, Швеції та Японії.

Примусові заходи виховного впливу мають схожість з умовним засудженням, адже в разі злісного їх невиконання вони підлягають скасуванню із застосуванням до засудженого реальних заходів відповідальності (країни СНД).

Підбиваючи підсумок дослідженню питання кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб за законодавством зарубіжних країн, необхідно зазначити, що кожна держава, піклуючись про своїх неповнолітніх громадян, зокрема тих, що вчинили кримінальне правопорушення, має на меті реалізацію положень міжнародно-правових актів у сфері відправлення правосуддя та запобігання злочинності неповнолітніх. З цією метою в країнах Європи та Америки розроблені спеціальні закони, процедури, органи та установи, які опікуються неповнолітніми правопорушниками. У положеннях кримінального законодавства цілої низки країн світу встановлений мінімальний вік, нижче якого діти вважаються нездатними порушити кримінальне законодавство, передбачена диференціація й індивідуалізація кримінальної відповідальності залежно від віку, ступеня тяжкості суспільно небезпечного діяння та особливостей особистості неповнолітніх. Законодавство багатьох країн світу встановлює мінімальний вік кримінальної відповідальності, диференціює та індивідуалізує покарання залежно від віку, тяжкості злочину та особистості юного правопорушника. При призначенні покарання пріоритетом стає захист неповнолітнього від негативного впливу та криміналізації. Для цього максимально обмежується застосування позбавлення волі та пропонуються альтернативні покарання у

вигляді кримінально-правових заходів. У зарубіжному кримінальному законодавстві про відповідальність неповнолітніх домінуючу роль відіграють виховні заходи над каральними, передбачений їх широкий спектр для корекції поведінки неповнолітніх, у країнах функціонує розгалужена мережа різноманітних виховних установ.

Висновки

Проведене дослідження дало змогу встановити, що особливостями кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб за законодавством зарубіжних країн є: для неповнолітніх правопорушників існують спеціальні покарання, які відрізняються від покарань для дорослих; максимальні терміни покарання для неповнолітніх зазвичай менші, ніж для дорослих; законодавство багатьох країн передбачає обов'язкове зменшення покарання для неповнолітніх, навіть якщо воно не передбачене санкцією статті; у деяких випадках неповнолітній може бути звільнений від відповідальності або покарання, якщо суд визнає це недоцільним; неповнолітні можуть бути звільнені умовно-достроково раніше, ніж дорослі; терміни давності для злочинів, скоєних неповнолітніми, зазвичай менші, ніж для злочинів, скоєних дорослими; судимість неповнолітнього може бути не врахована при подальшому працевлаштуванні або навчанні замість покарання до неповнолітніх можуть бути застосовані виховні заходи; при призначенні покарання або виховних заходів суд враховує ступінь психічного розвитку, умови виховання та проживання неповнолітнього. Зазначені особливості не протиставляються загальним інститутам відповідальності й покарання, а деталізують щодо неповнолітніх їхній зміст та межі, виходячи з об'єктивних особливостей неповнолітніх. Отже, встановлюючи їх, законодавець виходив із психологічної характеристики віку неповноліття: нестійкість психічних процесів, відсутність достатнього життєвого досвіду, знань, навичок, соціальної поведінки.

Література

1. Дмитришина Т. І. Призначення покарання неповнолітнім: концептуальні основи: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2016. 205 с.
2. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_211.
3. Романюк В.В. Кримінальне судочинство щодо неповнолітніх : монографія. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 252с.
4. Северин О.О. Застосування до неповнолітніх заходів кримінально-правового характеру, не пов'язаних з позбавленням волі: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2009. 20 с.
5. Мирошніченко Н. Деякі пропозиції вдосконалення законодавства, щодо заходів кримінально-правового впливу на неповнолітніх. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані* : монографія / ред. : О.В. Козаченко, Є.А. Стрельцов. Миколаїв : Іліон, 2016. 768 с.
6. Юзікова Н.С. Злочинність неповнолітніх: закономірності розвитку, теорія та практика запобігання і протидії їй в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08; МВС України. 38с.
7. Конвенція про права дитини та законодавство України. Роз'яснення, коментарі / заг. ред. О.Л. Копиленко; Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй. Представництво ЮНІСЕФ в Україні, Республіканський навчально-науковий центр «Діти-інваліди та нова інформаційна технологія» (РННЦ «ДІНІТ»). Київ: ДІНІТ, 2002. 200 с.

SUMMARY

The issue of juvenile delinquency remains pertinent to the global community, prompting a collective concern for the development of both humane and effective measures to prevent and counteract this perilous phenomenon. The distinct nature of delinquent behavior among juveniles is intricately linked to their socio-psychological development, characterized by insufficient psychophysical, age, and social maturity, instability in moral values and guidelines, and a proclivity to be influenced by adult offenders.

Ukraine's integration into the international community necessitates the alignment of national legislation with universally recognized international standards in juvenile justice. This alignment involves adopting the most effective forms, methods, measures, and means, validated by global practices in preventing and countering delinquent behavior.

Every nation, in its commitment to the well-being of its minor citizens, including those who have committed criminal offenses, endeavors to implement the provisions of international legal instruments in the realm of juvenile justice and prevention of delinquency. Notably, European and American countries have established special laws, procedures, bodies, and institutions directly addressing juveniles involved in criminal offenses.

Several countries worldwide embed in their criminal laws a minimum age below which children are considered legally incapable of violating criminal statutes. These legal frameworks emphasize the differentiation and individualization of criminal responsibility based on age, the severity of socially dangerous acts, and the individual characteristics of minors.

In instances where punishment is deemed necessary, foreign jurisdictions prioritize shielding juveniles from criminal influence and contamination. This is achieved through the imposition of reduced maximum imprisonment sentences for such individuals and the application of alternatives to incarceration in the form of educational measures. Foreign criminal legislation places a predominant emphasis on rehabilitative measures over punitive measures, providing a diverse range of correctional tools tailored to the behavioral needs of minors. Additionally, these countries boast an extensive network of various educational institutions dedicated to addressing juvenile delinquency.

Key words: legal regulation, criminal liability of minors, legislation of foreign countries, protection of rights and freedoms of minors, deprivation of liberty.